

Olje- og energidepartementet
v/ Energi- og vannressursavdelingen
Postboks 8148 Dep
0033 Oslo

Bergen, 07.03.2017

Innspill vedr. NVEs vurdering etter Biofokusrapport fra nedre deler av Øystesevassdraget

Vi viser til NVEs vurdering datert 9.2.2017. Overordnet er organisasjonene skuffet over at NVE i stor grad opprettholder innstillingen fra førjulsdagene i 2015. Tilleggskartlegging av nedre deler av Øystesevassdraget har kartlagt hittil ukjente naturverdier i området. I tillegg til landskap- og friluftslivsverdier er nå regionale og nasjonale naturverdier kartlagt. Organisasjonene ser Biofokusrapporten som ytterligere dokumentasjon på KU-systemets mangler og ytterligere begrunnelse for at skader og ulemper for allmenne og private interesser ved en utbygging i Øystesevassdraget overstiger tiltakenes fordeler. Men det gjør ikke NVE.

Vi viser til at merknaden fra FNF Hordaland, 21.10.2016, også behandler forhold som NVE har valgt å ikke kommentere, f.eks. vurdering av samlet belastning av vassdragstekniske inngrep i Kvammafjella. Vi ber derfor Olje- og energidepartementet om å gjennomføre en selvstendig vurdering av merknadene som er fremmet i saken.

Hva mangler?

NVE sin samlede vurdering er at konsekvenser for rødlisteartene og naturtypene alene ikke kan begrunne avslag på BKKs omsøkte overføring. NVE gjør så en øvelse hvor man nevner andre verdier og konkluderer i løpet av en setning at samlet så er ikke disse verdiene nok til å begrunne et avslag. Dette viser litt av problemstillingen som vi mener NVE i alt for liten grad berører og i svært liten grad besvarer. Samlet verdivurdering og samlet belastning. Vi stiller oss svært kritisk til at NVE i tillegg nærmest vinkler det negativt at Øysteseelva med denne supplerende undersøkelse er bedre undersøkt med tanke på biologisk mangfold enn tilfellet er i de fleste tilsvarende saker om vassdragsutbygging.

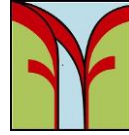
Mangelfulle kartlegginger

Det er en fanesak for organisasjonene at kartlegginger av naturmangfold generelt ikke prioriteres og at kartlegginger i utbyggingssaker, vannkraftutbygginger spesielt, ikke har rammebetingelser som muliggjør en tilstrekkelig korrekt gjengivelse av naturverdier. NVE peker på at det ikke fremkom spesifikke krav om tilleggsundersøkelser av området under konsesjonsprosessen og at utredninger og saksbehandling har fulgt plan og bygningsloven kap. 14 og tilhørende KU-forskrift. Dette er momenter som på ingen måter spiller på lag med verken NVE eller KU-systemet. Leser man mellom linjene fremgår det at om bare andre vassdrags saker hadde blitt undersøkt tilsvarende grundig hadde man funnet beslutningsrelevant kunnskap om disse også. Rasjonale blir da at ettersom prosessen ikke klarer å fremskaffe kunnskap om reelle naturverdier i alle vassdrag så blir det feil å

Forum for natur og friluftsliv Hordaland

Tverrgt. 4-6, 5017 Bergen
55 33 58 19 / 40 49 70 74

✉ hordland@fnf-nett.no
🌐 www.fnf-nett.no/hordaland

tillegge kunnskapen for mye vekt der hvor man faktisk har kunnskapen tilgjengelig! Det burde fremkomme tydelig at Biofokus rapporten i Øystese, sammen med andre tilsvarende rapporter (eksempelvis NVE-rapport 102-2015) har vist at kartlegging av naturverdier i kraftutbyggingsaker regelmessig er mangelfulle.

Det er ikke natur- og friluftsansjonene alene som har ansvar for å verne naturmangfold og andre allmenne verdier. Men det er et ansvar organisasjonene i alt for stor grad har vært nødt til å ta tilsynelatende alene når konsesjonsprosessen ikke fungerer etter hensikten. Det er svært konfliktøkende at NVE omtaler disse momentene uten å peke på den nakne keiseren – Vi har et system som kun unntaksvis lykkes med å kartlegge og verdivurdere områder med resultat som er etterprøvbare av ressurser med spesialkompetanse.

Internasjonalt ansvar for naturtypene bekkekløft og fossesprøytsone

Norge har et spesielt og internasjonalt ansvar for naturtypene som er kartlagt i Øystese, og naturtypelokalitetene som er påvist er av nasjonal verdi. NVE peker på at 23 fossesprøytsoner er kartlagt i Hordaland. Direktoratet betviler ikke verdisetningen av lokaliteten ved Ørredalfossen, men påpeker at inngrep med sti og utsiktsplattform på østsiden av elven, som riktignok ikke er inkludert i lokaliteten, ikke er tilstrekkelig vurdert av Biofokus. Det er kun fire andre fossesprøytlokaliteter i Hordaland som er vurdert til A.

Blant disse finner vi:

1. Vøringsfossen - basert på data fra før utbyggingen. Vi kan ikke se at kunnskapsgrunnlaget for denne lokaliteten er reelt oppdatert i senere år.
2. Jarlandselva (sideelv i det vernede vassdraget Frølandselvi/ Eikjesdalselvi) er som NVE påpeker gitt konsesjon, men er ennå ikke utbygd.
3. Risbruelva hvor en fossesprøytsone inngår som en del av en større mosaikkavgrensning. Det er heller ikke kartlagt tilsvarende verdier som i Ørredalfossen knyttet til fossefallet.
4. Langfossen i Etne, her er det ikke påvist rødlistearter og potensialet er også vurdert som lavt. Arealet for denne lokaliteten er også i minste laget for å tilfredsstille en A-verdi.

I tillegg kan det påpekes Låtefoss ved Odda vil vurderes som en fossesprøytsone med A verdi etter gjeldende metode.

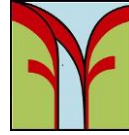
Dette nyanserer bildet og NVE kunne med fordel inkludert dette i sin vurdering. Vi kan heller ikke se at NVE viser til overføringens betydelige påvirkninger på naturverdiene i elvemosevegetasjonen ved utløpet av Vossadalsvatnet. NVE har heller ikke vektlagt tilstrekkelig samlet belastning av energitekniske inngrep i Kvammafjella. Vi kan heller ikke se at NVE legger vekt på berggrunnen i området som bidrar til det unike habitatet i lokalitetene.

I hvilket tilfelle vil naturverdier kunne være tungen på vektskålen i en konsesjonssak, om ikke i Øystese? Dersom NVE utvidet sine refleksjoner ville det vært vanskeligere å konkludere ut fra samlet belastning på naturtypen at det er tilrådelig å bygge ut Øysteseelva slik som NVE gjør: «For Øystese kraftverk mener NVE at dette vil kunne medføre skade på rødlistearter og naturtyper, og at enkelte rødlistearter kan forsvinne fra vassdraget. Dette gjelder særlig artene i fossesprøytsonen ved Ørredalfossen. NVE vil allikevel anbefale konsesjon da vi mener at fordelene for samfunnet alt i alt overstiger de negative konsekvensene av en utbygging.»

Forum for natur og friluftsliv Hordaland

Tverrgt. 4-6, 5017 Bergen
55 33 58 19 / 40 49 70 74

✉ hordland@fnf-nett.no
🌐 www.fnf-nett.no/hordaland

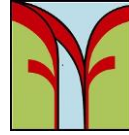
Kan vi sammenligne år til år variasjon med permanent reduksjon fra en overføring? Hva med flom? Hvor mye vann er nok?

BKKs overføring vil redusere gjennomsnittlig vannføring med om lag 30% ved Ørredalsfossen. Bekkekløften og fossesprøytsone i Øystese er sørvendt og soleksponert, dette momentet er ikke omtalt i NVEs vurdering, men vil øke korrelasjonen mellom vannføring og luftfuktighet og tilrettelegger habitat for varmekjære oseaniske arter.

NVE synes det er uklart hvorvidt Biofokus har vurdert om overføringen vil ha vesentlig påvirkning på naturtypene og rødlisteartene siden rapporten tilrår at dagens vannføringsregime ikke bør endres. Torbjørn Høitomt har presentert rapporten både ved informasjonsmøte på OEDs sluttbefaring 31. august 2016 og på vassdragsseminaret i Øystese 3. september samme år. Det som fremkom som åpenbart var at svaret på hvordan en 30% reduksjon i vannføring vil påvirke naturtypene og rødlisteartene er – Vi vet ikke. Vil de fuktighetskrevene artene tåle flere «tørre» år? Vi vet ikke.

År til år til variasjon kan ikke i et biologisk perspektiv sammenlignes med permanent reduksjon av vannføring. Fraføring vil redusere toppene og forsterke og forlenge bunnpunktene i en vannføringskurve, dette kan være spesielt viktig i en sørvendt, soleksponert fossesprøytsone og skogsbekkekløft. Redusert vannføring vil påvirke naturtypene og tilhørende artskomposisjoner. Økologisk funksjon av naturlig vannføring i vekstmånedene gjemmes vekk i gjennomsnittsmålinger. I oppdatert hydrologirapport fra BKK datert 14.09.2016, skrives det *«Eksempelvis viser de hypsografiske kurvene at før utbygging vil ca. 64 % av nedbørfeltet ligge over 700 moh og etter utbygging vil denne andelen reduseres til ca. 53 %. Til tross for at fjellområdet reduseres etter utbygging viser kurvene at det fortsatt vil være en stor andel høytliggende fjellområder i nedbørfeltet til Ørredalsfossen.»* Det BKK ikke skriver, men som er relevant er at en overføring vil redusere området av nedbørfeltet over 700 meter med mer enn 44%. I dag er 28,3 km² av nedbørfeltet 700 moh, en utbygging vil redusere dette til 15,8 km². Det er klart at dette vil ha noe å si for tilgjengelig smeltevann for fuktighetskrevene arter i tørre perioder. Men i hvilken grad er vanskelig å si.

NVE argumenterer for at høstflommer i Øysteseelva vil gå tilnærmet som før regulering fordi Svartavatnet som regel vil være fullt og at overføringen da stenges. Dette brukes som et hovedargument for at overføringen vil ha en avgrenset påvirkning på rødlisteartene og de verdifulle naturtypene. I følge BKKs hydrologirapport vil overføringen når den er operativ i en flomsituasjon kun påvirke flomfrekvens og volum marginalt. I samme rapport estimeres skadeflom ut av Vossadalsvatnet til 12-13 m³/s, dersom overføringen kan holdes åpen er kapasiteten på 14 m³/s. Gitt en overføring vil BKK naturligvis kjøre bedriftsøkonomisk optimalt innenfor manøvreringsreglementet. Fremtidig økning i overføringskapasitet til inn- og utland, økt tilsig til magasinet gjennom omsøkt overføring, klimafremskrivninger og mulighet for oppgraderinger i kraftverkene nedstrøms tyder på at fremtiden kan se en mer intensiv bruk av reguleringskapasiteten, noe som kan innebære at flomvann fra Vossadalsvatnet med uregulert vannstand vil være et kjærkomment forutsigbart høsttillegg til Svartavatnmagasinet. Da blir det vanskelig å stille seg bak konklusjonen til NVE om at flomforholdene om høsten ikke påvirkes.

Det underkommuniseres at begge omsøkte tiltak er inngrep i hovedstrengen. I tørre perioder vil hovedstrengen være essensiell for å sikre at det er vann i elven. Restfeltets bidrag vil være større i våtere perioder og dermed vil negative konsekvenser ramme hardest når det er lite vann i elva. Hvor lite er for lite? Hvor mye er nok? Svaret vet verken BKK, Øystese kraft, NVE eller vi. Dersom utfallet er usikkert og naturverdiene som står på spill store må §9 i natumangfoldloven anvendes – Føre-var-prinsippet.

Samlet verdivurdering

NVE konkluderer for overføringen at naturverdier alene eller sammen med andre verdier ikke er nok til å begrunne avslag.

I 2006 mente NVE noe annet, «Etter NVEs vurdering har Øystesevassdraget kvaliteter som klart kvalifiserer vassdraget til å være en del av Verneplan for vassdrag. Vi peker særlig på vassdragets kvaliteter knyttet til landskap, variasjonsrikdom i naturtyper fra fjell til fjord, og friluftsliv. Vi viser også til at Øystesevassdraget representerer et fjordvassdrag i et område som er lite representert i verneplanen.» (innstilling NVE 19. 2006 – supplering til verneplan). Olje- og energidepartementet var ikke enig med NVE og Stortinget støttet departementet, men la opp til at dersom en konsesjonsbehandling kunne dokumentere særskilte verdier som ikke er representert i verneplanen så kan det åpnes for ytterligere vassdragsvern.

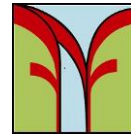
Tiden er nå. NVE anno 2006 er faktisk mer oppdatert enn NVE anno 9.2.2017. Vurderinger av verdiene for landskap, friluftsliv, natur og reiseliv er i dag bedre kartlagt enn noensinne. Nye hytter og oppgraderinger av rutenettverket til Bergen og Hordaland turlag gjør at området i enda større grad benyttes til friluftsliv. Naturverdiene innenfor moser og lav er nå takket være Biofokusrapporten tilstrekkelig kartlagt, samt at potensial for ytterligere rødlistefunn innenfor andre grupper er vurdert til stort. Reiselivspotensiale i Øystese, grunnet nærhet til Bergen, er store. Et hjemmemarked med blant annet hyttene på Kvamskogen (rundt 2400 hytter) er stort og i stor grad utnyttet. Kvam herad har en pågående prosess som inkluderer en mulighetsstudie – spørsmålet er hvordan Øystese sentrum kan revitaliseres. Elva bør kunne spille en hovedrolle i dette arbeidet og aktører har allerede planer for hvordan dette kan skje på tegnebrettet. Men hvis 1/3 av vannet forsvinner til Samnanger og store deler av nedre deler får betydelig redusert vannføring blir ikke det særlig aktuelt med tiltak for å åpne opp nedre deler for friluftsliv og reiseliv.

Vassdragsrelaterte naturtyper

I sin vurdering skriver NVE følgende i avsnittet "Andre naturverdier": "FNF Hordaland m.fl. anfører at Vossadalselva går gjennom en bekkekløft litt nedstrøms Vossadalshola, mellom kote 480 og 440. NVE påpeker at dette tidligere ikke er nevnt av noen parter, at dette ikke nevnes i KU-rapportene for naturmiljø eller for landskap for overføringsprosjektet (NVE 201001976-48), og at det ikke foreligger noen dokumentasjon som tyder på at området fyller vilkårene til en bekkekløft etter DN-håndbok 13".

Vi vil minne om at konsesjonsprosessen ikke er avsluttet. Ny beslutningsrelevant dokumentasjon vil derfor måtte legges til grunn selv om opplysningene ikke har blitt fremmet av en part på et tidligere tidspunkt i saksgangen.

I DN-håndbok nr. 13 beskrives naturtypen: "Bekkekløfter finnes der bekker eller mindre elver skjærer seg ned i bratte liser. Dannes ofte langs overgangssoner mellom ulike bergarter eller i

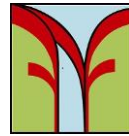

bergsprekker. Naturtypen omfatter alt fra dype juv til mindre sprekkedaler. Topografi, berggrunnsforhold, drenering, lys, fuktighet og jordsmonn veksler over korte avstander og danner en mosaikk av ulike miljøer. Bartredominans, men ofte med lauvtreinnslag er vanligst. Lauvdominerte typer forekommer langs kysten. Små utglidninger og ras er vanlig. Dette fører til ansamlinger av død ved, hvor sjeldne sopp og insekter kan ha gode levevilkår".

Vi legger her ved fotodokumentasjon, og kart med terrenginformasjon, som underbygger forekomsten av naturtypen "Bekkekløft og bergvegg" i Vossadalselva, jf. DN-håndbok nr. 13. Naturtypen ligger innenfor skogsbeltet. Vi er overrasket over at KU-rapporten ikke har fanget dette opp.

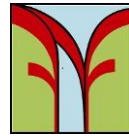
Parti med naturtypen «bekkekløft og bergvegg» i Vossadalselva mellom Geitastølen og Vossadalshola. Frå ca. 443 moh. til 480 moh. Punkt 443 moh. 60°26'23.04"N 6°7'12.41"Ø, Punkt 480 moh. 60°26'19.23"N 6°6'56.65"Ø.

Naturtypen «Bekkekløft og bergvegg» i Vossadalselva like etter Geitastølen. Foto 1.

Naturtypen «Bekkekløft og bergvegg» i Vossadalselva like etter Geitastølen. Parti med bratt bergvegg, og tydelig kløftformasjon. Foto 2. ca. 457 moh.

Foss/ Fossestryk som går ned i bekkekløfta. Foto 2. ca. 480 moh.

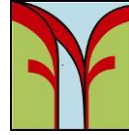
Naturmangfold & samlet belastning på vassdrag

Det er stadig færre frittrennende vassdrag i Norge og på Vestlandet spesielt. Behovet for mer kraft, uavhengig av hvor ren den er, har aldri vært mindre i Norge enn det er i dag.

NVE peker i sin innstilling på at en overføring «vil kunne medføre negative virkninger for oppvekst av anadrom fisk nederst i vassdraget». Hardangerfjordens bestander av anadrom fisk er sterkt redusert og habitatsdegradering gjennom vassdragstekniske inngrep er en viktig påvirkningsfaktor. Vi kan ikke se at NVE har gjort noen vurderinger knyttet til samlet belastning på anadrom fisk i Hardangerfjorden i forbindelse med en eventuell overføring av 25% av vannføringen i Øysteseelva. Et aspekt vi for øvrig etterlyste i innspillet 21.10.2016. Det foreligger nyere forskning på området som sammenfatter utfordringene som anadrom fisk i Hardangerfjord systemet står overfor og presenterer et veikart til bevaringsplan for fiskebestandene i området.¹ Vi oppfordrer Olje- og energidepartementet på ny til å gjøre en vurdering av dette aspektet, jf. Naturmangfoldloven §10.

Overføringen vil også ha en effekt på primær produksjonen i Fitjadalsvannet som sannsynligvis vil øke gitt redusert vannskiftning. Dette er omtalt i Swecos fagrapport. En eutrofiering av Fitjadalsvatnet vil ha effekter i hele systemet også for stedegne fiskebestander. Hvor stor økning i primær produksjon, hvilken effekt dette vil ha oppover i næringskjeden og i hvilken grad det vil redusere Fitjadalsvatnets status som klar, kalkfattig innsjø er usikkert. Klare, kalkfattige innsjøer som

¹ Skaala et al (2014) A conservation plan for Atlantic salmon (*Salmo salar*) and anadromous brown trout (*Salmo trutta*) in a region with intensive industrial use of aquatic habitats, the Hardangerfjord, western Norway, MarineBiology Research, 10:3, 308-322 (oversendt som pdf med uttalelsen).

Fitjadalsvatnet er vurdert som truet iht. rødliste for norske naturtyper 2011 (side 72). Tilstandsreduksjon av naturtypen antas i først rekke å skyldes eutrofiering gitt påvirkning fra jordbruk, bebyggelse og vannkraftreguleringer.

Norge har nasjonale mål for naturmangfold. Et av målene er at økosystem skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester. En tilhørende indikator er vedvarende mørkerød– Areal av inngrepsfrie naturområder. Arealendringer er den største trusselen mot naturmangfold i Norge. Det er summen av enkeltvedtak som bidrar til tap av naturområder. Øystesevassdraget inngår i et nedbørsfelt uten vassdragsreguleringer og med beskjedne inngrep, ifølge innstilling fra NVE i 2006 var 64% av nedbørsfeltet mer enn 1 km fra inngrep. Norge har også som mål at ingen arter og naturtyper skal utrykkes samt at utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal forbedres.

Biofokusrapporten kartlegger nettopp slike verdier i Øystese. Myndighetene ønsker at vi ivaretar et representativt utvalg av norsk natur for kommende generasjoner. Det er liten grunn til å mistenke at fremtidige generasjoner kommer til å sette spørsmålsteget ved at vi ikke overførte flere vann eller la flere elver i rør. I denne konteksten er det naturlig å minnes NVEs innstilling fra 2006: «Vi viser også til at Øystesevassdraget representerer et fjordvassdrag i et område som er lite representert i verneplanen».

I vårt innspill av 21.10.2016 påpekte vi at NVEs vurdering av samlet belastning på vassdragsnivå var mangelfull. Det er den fremdeles. NVE viser til at de har prioritert å gi avslag til mindre utbyggingssaker og slik rettferdiggjort et stort inngrep i Øystesevassdraget. Dette knyttes kun til saksnivå og er ikke fundert i økosystemvurderinger av omsøkte vassdrag. På tross av noen avslag fra NVE er det innstilt flere overføringer og utbygginger i nærområdet. At fjell til fjord vassdrag ikke er truet på bakgrunn av at de er sjeldne er ikke relevant så lenge de aller fleste vassdragene i området har tekniske inngrep og/eller manipulert vannføring. Fosselvi er unntaket. Vassdraget inngår i verneplan og er drikkevannskilde for Kvam herad. Status er at vassdrag med uregulert vannføring er truet på Vestlandet. I tillegg er det klart at verneplan for vassdrag har ett for svakt rettsvern. Vi så det i praksis før jul i Opovassdraget. Problemstillingen generaliseres av at indikatoren for andel truede verneområder for elv og innsjøer ligger på rundt 30%.

Forvaltning av norsk natur må strammes opp dersom vi skal nå målene.

Organisasjonene anmoder OED om å gjøre det NVE ikke maktet. Nemlig å inkludere ny beslutningsrelevant kunnskap, og konkludere med at verken §8 i vassdragsreguleringsloven eller §25 i vannressursloven er oppfylt. Tiltakenes fordeler er ikke større enn skadene og ulempene for allmenne og private interesser.

*På vegne av FNF Hordaland
Ørjan Sælensminde, FNF Koordinator Hordaland*

FNF Hordaland er et samarbeidsforum for natur- og friluftsansjoner i Hordaland, som arbeider for å ta vare på natur- og friluftsansjone i fylket. Per i dag er det 10 organisasjoner tilsluttet FNF Hordaland: Bergen og Hordaland Turlag (DNT), Naturvernforbundet Hordaland, Norges Jeger- og Fiskerforbund Hordaland, Bergen og Omland Friluftsråd, Norsk Ornitologisk Forening Bergen lokallag, Hordaland fylkeskystlag, Norsk Botanisk Forening Vestlandsavdelingen, Syklistenes Landsforening Bergen og omegn, Voss Utferdslag (DNT) og Voss Kajakklubb. Sammen representerer organisasjonene rundt 39.000 medlemmer i fylket.

Forum for natur og friluftsliv Hordaland

Tverrgt. 4-6, 5017 Bergen
55 33 58 19 / 40 49 70 74

✉ hordland@fnf-nett.no
🌐 www.fnf-nett.no/hordaland